

складовими. Даний підхід до оцінювання потенціалу крізь призму збалансованості розвитку екологічної, соціальної, економічної складових, які складають тріаду потенціалу сталого розвитку підприємства, дозволить комплексно оцінити потенціал підприємства, виявити кількісні та якісні резерви його відтворення для забезпечення сталого розвитку у довгостроковій перспективі.

Література

1. Арефьева Е.В. Стратегия и тактика управления производственными системами / Арефьева Е.В. – Х. : Основа, 1996. – 203 с.
2. Баранчев В. Стратегический анализ: технология, инструменты, организация / В. Баранчев // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 5.
3. Кузьмін О.С. Методи оцінювання потенціалу розвитку підприємства / О.С. Кузьмін, М.Р. Тимошук, Р.В. Фещур // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005. – Вип.207. – Т. II. – С. 374–383.
4. Маслов Е.В. Управление персоналом предприятия : [учебное пособие] / Маслов Е.В. ; под ред. П.В. Шеметова. – М. : ИНФРА-М, Новосибирск : НГАЭиУ, 2001. – 312 с.
5. Сіо К. К. Управленческая экономика / Сіо К. К. – М. : Инфра-М, 2000. – 671 с.
6. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. – К. : КНЕУ, 2005, – 264 с.

657.631:338.432

*Сурніна К.С., к.е.н., доцент,
ТНУ імені В.І. Вернадського*

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ АУДИТУ

Не дивлячись на спроби трансформації бухгалтерських систем на світовому рівні, що робляться міждержавними інститутами, на практиці залишаються великі відмінності в системах бухгалтерського обліку і формах звітності навіть в країнах розвинутої ринкової економіки. Це не може не відобразитися на формах фінансового аналізу, які також несуть в собі національні особливості тієї або іншої країни. Аудит результатів, або в більш обмеженому своєму вигляді – фінансовий аналіз, ґрунтується на економічній оцінці підприємства. Бухгалтерська практика, вживана в більшості західних країн, далеко не відповідає принципу економічної оцінки унаслідок неправильного використання положень мотиву обережності і принципу балансової вартості або ж фіскальних законів. В зв'язку з цим можна виділити дві великі групи країн: країни англосакського типу і деякі країни континентальної Європи (наприклад, Німеччина і Франція) [1, с. 65]. У англосакських країнах, зокрема в США, Канаді і Великобританії, стан бухгалтерського обліку погіршують не стільки фіскальні закони, скільки сам облік в перебільшеному ступені обережності і збереження принципу балансової вартості. У США, наприклад, заборонено відносити в актив амортизацію нематеріальних активів (вони повинні амортизуватися одноразово) і практично в «Звіті про доходи і збитки» і в «Балансовому звіті» не проводиться переоцінка активів. У Великобританії закони гнучкіші, там дозволяється відносити амортизацію нематеріальних активів в актив за деяких умов переоцінювати ряд статей балансу [5, с.138].

Мета статті - дослідження практичного досвіду і висвітлення проблем застосування аналітичних процедур в міжнародній практиці аудиту.

У Франції і Німеччині ситуація ще складніша, оскільки до впливу бухгалтерських мотивів обережності і балансової вартості додається дія фіскальних законів. Вплив мотивів обережності і балансової вартості сильніше в Німеччині, чим у Франції. В Франції в актив можна віднести деякі витрати на дослідження і практикувати переоцінку активів, тоді як така практика заборонена в Німеччині. У цих країнах, за винятком випадків англосакських країн, бухгалтерський облік довгий час служив і служить в даний час в деякій мірі визначником бази податку. Фінансовий аналітик, охочий порівняти результати діяльності підприємства західних країн, повинен як мінімум (у ситуації більшості англосакських країн) враховувати деформації, застосування мотиву обережності і збереження балансової вартості, що сталися в результаті, і нейтралізувати (наприклад, в Німеччині або у Франції) дію фіскальних законів [2, с. 245].

Стало традицією приводити в приклад Голландію як одну з рідких країн в світі де бухгалтерський облік достатньо широко базується на принципах економічної оцінки (практика

переоцінки на базі вартості заміщення, свобода запису в актив нематеріальних активів, відривши бухгалтерії від фіскальної політики), але навіть і в цій країні аналітик повинен провести певну трансформацію оцінки.

На міжнародному рівні існує велика різноманітність форм «Звітів про прибутки і збитки» підприємств. Для спрощення можна зупинитися на двох домінуючих моделях: «англо-американською» і «франко-германською». Обидві ці моделі володіють і перевагами, і недоліками. Можна навіть сказати, що бажано було б мати третю, змішану форму, яка увібрала б в себе те позитивне, що властиво кожній з моделей, що практикуються. На жаль, «третій шлях» ще не знайшов конкретного застосування.

Англо-американська форма, використовувана більшістю американських і англійських підприємств, а також японськими, канадськими і голландськими підприємствами, безумовно, є домінуючою в світі. Ця форма має дві характерні основні риси. По-перше, вона базується на виробничій концепції реалізованої продукції. Показник реалізованої продукції включає всі продажі за період, зокрема продажі в кредит. Реалізована продукція відрізняється від виручки від реалізації, до складу якої входять лише продажі, суми в оплату яких вже поступили в касу підприємства.

Друга характерна межа полягає в тому, що витрати класифікуються по функціях з виділенням: витрат на виробництво проданої продукції, або ж «собівартості» (виробнича функція), витрат по розподілу, або маркетингу (функція розподілу), адміністративних витрат фінансової функції, інших витрат і податків. В деяких випадках можуть виділятися і інші функції, наприклад дослідницька, але зустрічається це вистачає рідко з міркувань секретності. Якщо обмежитися головним, то можна сказати, що форма «Звіт про доходи і збитки» за англо-американським типом може бути представлена таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

Звіт про доходи і збитки англо-американського типу

Доходи	Чистий об'єм продажів		
Витрати	Собівартість		
	Торгівельні і управлінські витрати		
	Адміністративні витрати		
	Інші витрати		
	Фінансові витрати		
	Фіскальні витрати		
	Чистий прибуток		

На підставі такої моделі аналітик, безумовно, почне оцінювати управління по функціях підприємств, співвідносивши витрати з реалізованою продукцією. Основна мета аналітика – виявити причини поганого управління по функціях в порівнянні їх з іншими підприємствами.

Франко-германська форма звіту практикується на більшості німецьких і французьких підприємств і достатньо поширена в західній континентальній Європі. Її відмінність від англо-американської форми полягає в наступному: в основі даної форми лежить концепція виробництва, де за базу взята загальна продукція за даний рік, тобто сума продаж (зміна запасів товарів в процесі виробництва) і іммобілізованої продукції. Витрати класифікуються перш за все не по функціях, а за походженням, що дозволяє виявити (у Франції це робиться систематично) різні сальдо, такі, як валова додаткова вартість (після того, як із загальної продукції віднімається споживання сировини і послуг), валовий експлуатаційний прибуток (після вирахування витрат на персонал з доданої вартості), експлуатаційний прибуток (після вирахування амортизаційних відрахувань і інших витрат), поточний прибуток (після вирахування фінансових витрат) і чистий прибуток (після вирахування податків) [4, с.141].

Схематично звіт про прибутки і збитки за франко-германським типом виглядає наступним чином (табл. 2).

Завдяки такій моделі аналітик може зіставити споживання по приходу (матеріали, побутові послуги), співвідносивши різні витрати (що класифікуються за походженням) із загальною продукцією. Таким чином, аналітик може оцінити утворення доданої вартості і її розподіл між різними зацікавленими сторонами – робітниками, службовцями підприємства, кредиторам, державою, самим підприємством. І англо-американська, і франко-германська форми звіту мають як переваги, так і недоліки. Так, англо-американська форма звіту дозволяє визначити питому вагу функцій і якість управління ними, але не дає можливості прослідити споживання і розподіл доданої вартості.

Таблиця 2

Звіт про доходи і збитки франко-германського типу

Реалізована продукція			
Продукція на складі			
Імобілізована продукція			
Обсяг виробництва			
Спожиті матеріали			
Спожиті послуги			
Додана вартість (валова)			
Валові доходи			
Інші витрати			
Амортизаційні відрахування			
Експлуатаційний прибуток			
Фінансові витрати			
Прибуток			
Податки			
Чистий прибуток			

Франко-германська форма має переваги і недоліки зворотнього порядку. По раціональності (точність) і простоті розрахунків англо-американська форма у якійсь своїй частині значно перевершує франко-германську. Безперечна перевага першої полягає в тому, що вона має за базу єдину концепцію реалізованої продукції, оціненої однорідним чином (за ціною реалізації), тоді як у франко-германській моделі концепція виробництва складніша: реалізована продукція, продукція, що на складі, і іммобілізована продукція. Найчастіше «німецько-французькі» аналітики не відрізняють комерційні витрати від витрат по виробництву і відносять сукупність витрат (класифікованих за походженням) до обсягу виробництва. Але є аналітики відносять результати (експлуатаційні, поточні, чисті) до об'єму реалізації [3, с.43].

Як би там не було, в цілому можна сказати, що хоча франко-германська форма і складніша англо-американською, вона залишається цікавою завдяки своїй здатності виявити різні основні показники, такі, наприклад, як додана вартість. У ідеальному варіанті слід було б мати «Звіт про доходи і збитки», базовою основою якого була б виручка від реалізації (як в англо-американській моделі) і який давав би уявлення про розбиття витрат по функціях і місцях виникнення витрат.

Таким чином були б об'єднані переваги двох систем, що практикувалися в даний час, (таблиця 3). До речі, і в Україні був зроблений аналогічний досвід. На жаль, ці спроби не мали великого успіху як на Заході, так і на Сході країни [6, с.93].

Таблиця 3

Звіт про доходи і збитки змішаного типу

Виробництво				
Виручка від реалізації				
Витрати виробництва				
Матеріали і інші постачання				
Інші закупівлі і зовнішні витрати				
Заробітна плата і виплати				
Амортизація				
Валовий прибуток				
Реалізація				
Комерційні витрати				
Інші закупівлі і зовнішні витрати				
Заробітна плата і виплати				
Амортизація				
Адміністративні витрати				
Інші закупівлі і зовнішні витрати				
Заробітна плата і виплати				
Амортизація				
Інші експлуатаційні витрати				
Інші експлуатаційні доходи				
Разом				

Очевидно, що в різних країнах існує така ж різноманітність форм «Балансового звіту», як і «Звіту про доходи і збитки». Схематично можна виділити три основні форми. Перша частіше зустрічається в країнах, що практикують бухгалтерський облік за англосакським типом. У цій формі баланс представлений таким чином, що дозволяє виявити платоспроможність підприємства. Статті активів класифікуються за принципом ліквідності. Статті пасиву балансу класифікуються в порядку зростання термінів боргових зобов'язань. Друга форма звіту, яка також зустрічається у Франції, класифікує статті балансу (в основному пасиву) виходячи з юридичних критеріїв (табл. 4).

Таблиця 4

Пасив балансу французького підприємства

Власні капітали
Капітали
Резерви
Прибуток
Боргові зобов'язання
Довгі фінансові
Борги постачальників
Довгі соціальні
Довгі фіскальні

На практиці боргові зобов'язання класифікуються не по ступеню зростання їх величини, а за походженням. Творці французького балансового звіту вважали за краще розташувати інформацію по ступеню зростання або убування боргових зобов'язань.

Третя форма звіту направлена на те, щоб виявити зв'язок між деякими статтями активу і пасиву.

Деякі західні аналітики (в основному французькі) особливо віддають перевагу для потреб фінансового аналізу «функціональному балансу» (табл. 5), побудованому так, щоб виявити або підкреслити основні функції підприємства як на рівні розміщення засобів, так і на рівні джерел.

Таблиця 5

Функціональний баланс

Актив	Пасив
Активи для інвестування (імобілізації)	Фінансування інвестування
Активи експлуатаційної діяльності (запаси, боржники і так далі)	Фінансування експлуатаційної діяльності
Активи ліквідні	Фінансування ліквідних активів

Для того, щоб підвести межу під цим балансом, необхідно відзначити, що на практиці в більшості випадків при побудові офіційного балансу використовують декілька підходів. Так, офіційний балансовий звіт французьких підприємств (таблиця. 6) представляє функціональний тип балансу в активі (третій підхід) і юридичний – в пасиві (другий підхід):

Таблиця 6

Форма французького балансового звіту

Актив	Пасив
Імобілізовані активи (інвестиційна діяльність)	Власний капітал
Поточні активи (експлуатаційна діяльність і ліквідні активи)	Боргові зобов'язання (класифіковані за походженням)

Таким чином, відмінності, що існують в світовій практиці, породжують різноманітні методи фінансового аналізу: німецькі або французькі аналітики не обов'язково використовують такі ж аналітичні процедури, що їх американські або англійські колеги. Важлива роль у вирішенні цієї проблеми належить економічній науці. Необхідна розробка ефективних для цілей аудиту процедур аналізу з урахуванням досвіду як вітчизняних аналітиків, так і різних підходів зарубіжних партнерів (з необхідним коректуванням).

У проблемі застосування аналітичних процедур в практиці вітчизняного аудиту розрізняють два аспекти. Перший аспект полягає у визначенні методик використання в аудиті процедур аналізу і критеріїв ухвалення рішення по їх результатах. Чи можливо взагалі існування таких стандартів? Вивчення зарубіжного досвіду показує корисність, і навіть необхідність існування подібних норм. При цьому вони не повинні містити вказівок, які конкретно процедури аналізу мають бути виконані в тій або іншій ситуації це необхідно залишити на розсуд аудитора, оскільки будь-які спроби

детермінації в умовах різноманітності аудированих об'єктів приречені на провал. Разом з цим вони мають бути свого роду керівництвом по застосуванню аналітичних процедур на різних стадіях аудиторської перевірки, які надади б допомогу аудиторам в досягненні найбільшої ефективності перевірок. Другий аспект проблеми полягає в безпосередньому виборі аналітичних процедур, що відповідають цілям аудиту.

Література

1. Аудит: підруч. / В.О. Шевчук, І.М. Пожарицька, К.С. Сурніна. –Сімферополь «ВД»АРІАЛ», 2009 – 308с
2. Кармайкл Д.Р. Стандарти и нормы аудита. -М.:Аудит,ЮНИТИ,1995. 526 с.
3. Ришар Жак. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия. -М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997.- 375 с.
4. Робертсон Джек К. Аудит/ Пер. с англ. -М.: КРМГ, 1993. 496 с.
5. Сурніна К.С. Аудит у зарубіжних країнах: навч. посіб. / К.С. Сурніна, І.М. Пожарицька. – Сімферополь:ВД»АРІАЛ», 2009 – 308с.
6. Сурніна К.С. Облік в зарубіжних країнах: навч. посіб. / К.С. Сурніна, В.В. Чепоров. – Сімферополь:ВД»АРІАЛ», 2009 – 308с

336.761

*Кантур С.Ф., к.э.н., доцент,
КЭИГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»*

О РОЛИ И ФУНКЦИЯХ ПРОИЗВОДНЫХ ЦЕННЫХ БУМАГ НА ФОНДОВОМ РЫНКЕ

Одной из главных причин недостаточного использования производных ценных бумаг (деривативов) в Украине является низкий уровень информированности о роли и функциях, которые выполняют эти финансовые инструменты на фондовом рынке. Дополнительным отрицательным фактором, повлиявшим на распространение деривативов, явилось также устоявшееся мнение, что именно применение деривативов способствовало возникновению современного финансового кризиса. Как считают некоторые экономисты, деривативы – это спекулятивные финансовые активы, используемые для получения прибыли за счет разницы в ценах. Очевидно, что, как и столетие назад, «для обычного делового человека сделка на срок имеет привкус спекуляции» [1, с. 157]. На наш взгляд, деривативы играют более сложную и более значительную роль на фондовом рынке и выполняют несколько функций. Причем функции производных бумаг зависят от их вида, присущих им характеристик и особенностей.

При характеристике срочного рынка и деривативов неизбежно возникает вопрос о причинах существования и целях использования этих финансовых инструментов. Еще в ранних работах Дж. М. Кейнса, опубликованных в начале прошлого века, показано, что срочный рынок обеспечивает финансовую стабилизацию, причем на этом рынке хеджеры выступают в качестве продавцов, которые страхуют себя от неблагоприятного изменения цены, а риски принимает на себя спекулянты [1, с. 157-165]. Широко распространенный среди специалистов подход основан на понимании срочного рынка как «механизма страхования ценовых рисков в условиях неустойчивости экономической конъюнктуры» [2 с. 14; См. также 3, с. 7; 4, с. 10; 5, с. 91]. Применение деривативов, во-первых, позволяет управлять финансовыми рисками, а во-вторых, деривативы являются высокодоходными объектами инвестирования, средством получения прибыли [2, с. 14; 6, с.3; 7, с. 191; 8, с.18; 9, с.11]. В тоже время, в ряде работ функциональная роль производных ценных бумаг раскрывается несколько подробнее, выделяется целая группа функций производных ценных бумаг [10, с. 387; 7, с.25-27; 11, с. 136-137; 12]. Тем не менее, очевидно, что современным специалистам, изучающим срочный рынок, вопрос о функциональной роли производных ценных бумаг не представляется особенно важным, и, как правило, ему не уделяется существенное внимание. Между тем, четкое определение роли и функций деривативов на фондовом рынке является необходимой предпосылкой развития инструментов срочного рынка, улучшения инвестиционной ситуации в стране и роста эффективности экономики.

Цель статьи - определить роль деривативов на фондовом рынке, выяснить, каково их целевое назначение, раскрыть их функции, показать, какие имеются функциональные различия между деривативами в соответствии с их назначением. Для достижения поставленной цели решаются следующие задачи: дается общая характеристика производных ценных бумаг (деривативов);